

Hervormden in de Gereformeerde Gezindheid, ds. G. Boer

Het valt moeilijk te ontkennen, dat er een *Gereformeerde Gezindheid* in ons vaderland is. Deze *Gereformeerde Gezindheid* heeft steeds de neiging terug te zien naar de Reformatie, wel in het bijzonder naar de Reformatie, zoals deze uit Geneve tot ons gekomen is. Dit terugzien naar haar bakermat is niet een bewijs van haar aftakeling (in ouderdom), zoals boze tongen weleens beweren, maar veeleer een zich verdiepen in de gemeenschappelijke voedingsbodem, om van daaruit kracht te betrekken voor de taak in het heden.

Waardoor kenmerkt zich de Reformatie? In de eerste plaats door haar diepe eerbied voor het *gezag* van Gods Woord. Hoe diep hebben de Reformatoren gebogen voor de soevereine verkiezende God. Hoe diep waren zij onder de indruk van de volstreckte verlorenheid van de zondaar, van de noodzakelijkheid van de wederbarende werking van de Heilige Geest, van de rechtvaardiging van de goddeloze alleen door het geloof in Christus. Hoe diep wisten zij te spreken van Christus in Zijn vernedering en verhoging! De Reformatie kenmerkte zich door een voluit trinitarisch belijden.

Deze reformatorische belijdenis heeft diepe voren getrokken in ons volk, in het bijzonder in dat volk, dat vanuit de opklaterende fontein van het Woord Gods is meegenomen in de vaart en het lied van dit belijden, zoals dit ook beleden en hier en daar gezongen wordt in de Belijdenis onzer Kerk. Daarom is de Gereformeerde Gezindheid van huis uit een *geloofsgemeenschap*. Ze heeft m.i. het onvergelijklijk schone van de verkiezende God, van de verzoenende Christus, van de wederbarende Heilige Geest, het diepst beleden in de stroom van het belijden in de loop der eeuwen. Als een gemeenschap des geloofs geboren, zou zij haar afkomst verloochenen, wanneer zij ook vandaag niet een gemeenschap des *geloofs* zou zijn!

Het is wel nodig deze *gemeenschap in het geloof* te onderstrepen, daar de *gemeenschap* in de samenleving in de ene reformatorische Kerk jammerlijk verbroken is. Openbaarde deze reformatorische gezindheid zich oudtijds in de ene, ongebroken Hervormde of Gereformeerde Kerk, nu is zij verdeeld over verschillende en verscheidenen denominaties, die wij nu samenvattend noemen: de *Gereformeerde Gezindheid*.

Om alle misverstand te voorkomen, moet onmiddellijk worden opgemerkt, dat deze *Gereformeerde Gezindheid* beslist geen *surrogaat* wil zijn van de ene algemene, christelijke Kerk, die wij in het credo belijden. Het is inderdaad een verzoeking om uit de gebroken werkelijkheid van vandaag te vluchten naar deze surrogaatvorm. Dat is ons echter niet toegestaan! Wanneer wij de *Gereformeerde Gezindheid* een *geloofsvorm* noemen, bedoelen wij dat wij ook vandaag deel hebben aan dat levend geloof, zoals dit vertolkt wordt in de Belijdenis der Kerk. Historisch gezien is aan te tonen, dat het gebruik van het woord *Gereformeerde Gezindheid* ontstaan is, toen er meer kerken kwamen van gereformeerde signatuur.

Behoort de Hervormde Kerk tot deze *Gereformeerde Gezindheid*? Krachtens haar belijdenis en afkomst ongetwijfeld! In haar belijdenis vertolkt zij een beslist reformatorisch geluid en is zij een gereformeerde Kerk. De Reglementenbundel van 1816 met haar terzijdestelling van de Dordtse Kerkorde, alsook de nieuwe Kerkorde van 1951 verhinderen m.i. niet in de Hervormde Kerk een Gereformeerde Kerk te zien, ook al voegen wij er onmiddellijk aan toe, dat zij een Kerk is, die in groot verval is. Immers in haar openbaring vertoont zij vele ongereformeerde trekken, zelfs hier en daar anti-gereformeerde trekken. Inwendig zijn in de loop der eeuwen haar fundamenten ondermijnd.

Comrie zag in zijn tijd een grote bedrijvigheid, helaas niet om de muren te stutten, maar om deze te ondermijnen. Konden wij maar zeggen, dat dit proces tot het verleden behoort!

Er is een zeer gescherpt oog voor nodig, misschien wel een zeer liefhebbend oog om dit gereformeerd karakter van de Hervormde Kerk te ontdekken. Het valt wel niet mee en het wordt met de dag moeilijker, door al de vervormingen en anti-gereformeerde trekken heen te zien en tenslotte te zeggen: Toch is het een gereformeerde Kerk!

Velen hebben dit gereformeerde karakter niet meer gezien, wel het tegendeel daarvan opgemerkt en in de voorgeslachten aan den lijve ondervonden. Dan zien wij in een keer voor ons al de uittochten en aderslatingen, die deze Kerk reeds heeft meegemaakt en ondergaan. Wie telt hen, die in gesloten groepen of nameloos eenzaam de weg van Afscheiding en Doleantie zijn gegaan? Wie zou niet wenen, wanneer hij zich te binnen brengt hoeveel kerkelijk leed er reeds geleden is en hoeveel gebeden er reeds gebeden zijn? Wie telt de velen, die na deze scheidingen, de spanning tussen Belijdenis en de vervallen toestand niet hebben verdragen?

Het is er ver vandaan, dat wij de Hervormde Kerk in haar *uitleving* gereformeerd zouden noemen. Toch ben ik met opzet begonnen met de gehele Kerk gereformeerd te noemen, opdat wij deze Kerk blijven aanspreken op haar *afkomst*, op het levende Woord Gods, waardoor zij gebaard is en op de belijdenis, die zij beleden heeft en nog altijd gehouden is te belijden. Het opsplitsingsproces in een deel, dat het Woord Gods naar reformatorisch belijden belijdt en in een deel, dat dit Woord naar niet of niet-meer reformatorische maatstaven belijdt, is principieel te verwerpen, tenzij de Kerk zou uitspreken, dat zij een andere weg van belijden verkiest, die haar vervreemdt van de weg in het Woord Gods gewezen.

Zolang deze strijd niet is uitgestreden, zullen in haar midden zijn en blijven groepen of richtingen (om van modaliteiten maar te zwijgen), die voor of tegen het gereformeerd karakter van deze Kerk strijden. In de diepste zin van het woord bedoelen de gereformeerden in het de Hervormde Kerk niet anders dan het herstel van het gereformeerde karakter van de gehele Kerk. Dat geeft immers strijd en worsteling in het midden van de Kerk. Immers is het duidelijk, dat er velen in de Kerk zijn, die dit gereformeerd karakter niet of niet zuiver of maar ten dele willen bewaren. Uit dit alles is duidelijk, dat velen die in de Hervormde Kerk gebleven zijn, met zorg vervuld geweest zijn over de desolate toestand der Kerk en op middelen gezonnen hebben om tot de zo zeer gewenste Reformatie en het verlangde herstel der Kerk te komen.

Groen van Prinsterer, Hoedemaker, Lingbeek, Hugo Visscher en anderen hebben de gehoorzaamheid aan de Koning der Kerk hierin beleefd, dat zij bleven strijden, bidden en hopen om de Kerk van haar kwellende en knellende regelementen te bevrijden. Helaas hebben velen, die ook gebleven zijn, die strijd niet gezien of haar ontlopen, of wat erger is die strijd verzaagd door hun tegenstand. Het kan wel niet anders, dan dat deze strijd wel door het middel van een vereniging of bond werd en wordt gevoerd, met al de bezwaren en gevaren erbij. Met andere woorden: de *Gereformeerde Gezindheid* vertoont zich nergens in een verenging of bond, zonder daarin op of onder te gaan. Immers velen, die krachtens hun geloof tot haar behoren, zijn om de een of andere reden niet aangesloten.

Na de Doleantie hebben de Confessionele Vereniging en later de Gereformeerde Bond, soms naast elkaar, soms tamelijk ver van elkaar deze strijd gestreden. Helaas is door de hoogkerkelijkheid en door de invloed van de nieuwere theologie veel van de beginselvastheid van de Confessionelen verloren gegaan. Deze opmerking wordt allerm minst gemaakt om de Confessionelen onaangenaam te zijn, nog minder om een pluim op eigen hoed te zetten, zoals soms wordt verondersteld, maar eenvoudig om de feitelijke situatie van de Gereformeerde Gezindheid in de Hervormde Kerk te stellen. Als er een ding in de Hervormde Kerk verontrust, is het zeker dit, dat de leiding van de Confessionele Vereniging zo onzeker is juist op dit punt. Wanneer het courantenverslag juist is over de laatste samenkomst van de Confessionelen te Woudschoten, heeft de leider van deze samenkomst ds. Wolfensberger van Amsterdam, oud-praeses van de Generale Synode, verklaard dat de Confessionelen niet klaar zijn met het Schriftgezag. Maak ik er teveel uit op, wanneer ik concludeer, dat het Schriftgezag, zoals dit beleden wordt in de Nederlandse Geloofsbelijdenis min of meer discutabel wordt gesteld? Wanneer ik daaruit een verkeerde conclusie trek, hoor ik dit zeer gaarne.

Het gevolg van deze weifelende houding is, dat in de boezem van de Confessionele Vereniging sommigen rustig doorgaan met hun Schriftkritiek, terwijl anderen, die zich met deze gang van zaken niet kunnen verenigen, zich steeds eenzamer gaan voelen en de verwarring in de vanouds bekend staande gemeenten met de dag groter wordt en de Gereformeerde Bond van dit alles de schuld krijgt. Hoe vruchtbaar zou het zijn, wanneer de Confessionele Vereniging, naast de breed-kerkelijke visie uit innerlijke overtuiging terugkeerde tot de belijdenisvastheid van Hoedemaker, die misschien in deze tijd weleens gezucht zou hebben: God beware ons voor een orthodoxe Synode, die weigert de belijdenis van de Kerk te honoreren. Ongetwijfeld zal dit zich de een of andere dag wreken. Uit deze verwarring zal zich de een of andere dag een verhelderende situatie voordoen, omdat de noodsituatie van nu om helderheid en klaarheid vraagt. Het geloof der Kerk, zoals dit nog altijd wordt beleefd, openbaart zich onder de persing van de Heilige Geest altijd opnieuw en breekt door alles heen.

Tot onze verrassing merken wij telkens weer dat de *Gereformeerde Gezindheid* onder ons Hervormde kerkvolk veel groter is dan de berekeningen van welke maatstaf ook ons voorhouden. De verborgen kracht van de belijdenis is verbazend groot, ook in onze tijd. Dat geeft deze *Gereformeerde Gezindheid* ook in deze tijd de moed om verder te gaan, ondanks alles, wat tegen is en tegenwerkt! Bij alles wat veranderd is en nog steeds verandert, God is niet veranderd, Zijn Woord is niet veranderd en het geloof is ook niet veranderd!

De *Gereformeerde Gezindheid* is historisch gezien in de Hervormde Kerk geworteld. Zij is daarin – kerkelijk gezien - niet bij de gratie van de toevallig bovendrijvende groep, maar heeft historische rechten. Dat is haar eer, haar ontroerende verantwoordelijkheid en haar geweldige opdracht. *God* heeft haar deze plaats gegeven. Dat is staande voor Hem een onverdiende genade, die allerm minst aanleiding mag zijn zich op dit voorrecht te gaan verheffen. Maakt genade ooit hoogmoedig? Ook hier geldt: het bederf van het beste is het slechtste.

Wanneer wij dan ook het woord Hervormd graag aangevuld zien met *gereformeerd*, is dit niet te verklaren uit de lust tot separatie, ook niet uit hoogmoed, maar uit de aanspraak: de Hervormde Kerk is in belijdenis een gereformeerde Kerk en dient diens gevolg te worden hersteld.

Deze dingen moeten eerst worden gezegd, om tot een zuivere positie tegenover de *Midden-Orthodoxie* te komen. De term *Midden-Orthodoxie* mogen een tegenspraak in zichzelf hebben, immers men is orthodox of niet, het moge een term zijn, waaraan velen een afschuwelijke hekel hebben, het is ingeburgerd door het boekje van Dr. Berkhof. Tot op deze dag ben ik Dr. Berkhof dankbaar voor de eerlijkheid, waarmee hij de feitelijke situatie stelt. De helderheid van de kerkelijke situatie is er alleen maar mede gediend, wanneer wij de verschillen niet verdoezelen, maar deze regelrecht aan de orde stellen. Zolang de *Midden-Orthodoxie* zich grotendeels blijft aansluiten bij Arminius, gaat de oude controverse van Dordt in een nieuw gewaad, met andere grensposities, in een andere tijd onverminderd door.

Zolang dan ook de oude richtingen niet op hun waarheidsgehalte zijn onderzocht en getoetst, zolang de waarheidsvraag niet op een geestelijke en belijdenisgetrouwe wijze kerkelijk aan de orde is gesteld, kan en mag men niet van deze *Gereformeerde Gezindheid* eisen, dat zij zichzelf in een wazige en vaak verwarde kerkelijke situatie als een modaliteit beschouwt. Daarmee zou zijn ontrouw zijn aan het Woord Gods en de Kerk in deze ontwikkelingsfase een slechte dienst bewijzen. Immers, hoezeer men dit van ons verlangt, men zal toch moeten erkennen, dat er energieën in de kerk aan het werk zijn, die elkander ten enenmale uitsluiten.

Niemand doe hier zondermeer een beroep op de Heilige Geest, waarop wij hebben te vertrouwen en die ons in al de waarheid leiden zal. Immers deze belofte is onmiddellijk verbonden met de waarachtigheid van het Woord Gods. Er zijn niet alleen energieën van de waarheid, maar ook van de leugen. Het beroep op de Heilige Geest klinkt vals en is een dissonant, wanneer dit beroep niet gepaard gaat met onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan het Woord Gods. Wanneer ons dan ook verweten wordt, dat wij het verst afstaan van de Hervormde Kerk, klinkt ons dit zeer wonderlijk in de oren. Wanneer daarmee bedoeld wordt, dat wij ons niet vinden kunnen in de huidige opvatting van modaliteitenvraagstuk, sterker, dat wij daartegen overwegende bezwaren hebben, dan is dit juist. Maar staan wij daardoor het verst van de Hervormde Kerk? Het klinkt velen misschien erg hoogmoedig in de oren, maar wij menen, dat, wanneer wij in dit tijdsgewricht, dat hachelijk en kritiek is, door Gods genade het Woord Gods met al wat in ons is, bewaren en de gemeenten bij dat Woord bewaren, we niet alleen het dichtstbij, maar ook voluit in de Hervormde Kerk staan. Daarvan zal de Kerk het in deze ontzettende ontkerstening alleen moeten hebben.

Betekent dit eigenlijk niet, dat de *Gereformeerde Gezindheid* zichzelf als de Kerk in de kerk beschouwt? Is dan het vaak uitgesproken verwijt niet dat deze groep meent het monopolie der waarheid te bezitten? Zeggen zij eigenlijk niet op alles nee? Zijn zij in dit opzicht eigenlijk niet te vergelijken met de bekende Rus, die maar een geluid weet voort te brengen? Volgens de courantenverslagen zou Dr. Berkhof iets dergelijks gezegd hebben te Woudschoten.

Deze vragen zijn belangrijk genoeg om op in te gaan. Want ze raken de uiterst kritische positie van de *Gereformeerde Gezindheid* in de Hervormde Kerk. Deze kritische positie is het moeilijkst voor de *Gereformeerde Gezindheid* zelf, al kan ik begrijpen, dat anderen het met deze positie ook weleens moeilijk hebben. Waarom staat de *Gereformeerde Gezindheid* zo vaak in het isolement? Is dat te verklaren uit ruimtevrees? Is dat te verklaren uit de zucht tot afzondering?

Niemand, die zelfkennis heeft, zal aan een zelfonderzoek kunnen voorbij gaan. Het is ook zeer nuttig en nodig, zichzelf rekenschap te geven van de plaats, waar men staat. Waarom zeggen wij tegen veel, wat in de Kerk gebeurt: nee? Omdat wij zo graag en van ganser harte ja blijven tegen zeggen op het Woord des Heeren, op de belijdenis der Kerk, op het formulier tot bevestiging van de ambtsdragers, op onze ambtseed voor Gods aangezicht! Wij menen, dat de Kerk er alleen mede gediend is, wanneer wij blijven bij hetgeen ons geleerd is. Ons nee komt voort uit een veel sterker ja! Persoonlijk smart het ons meermalen, dat wij zo vaak nee moeten zeggen. Dat vinden wij waarlijk niet zo aangenaam. Wij menen, dat wij iets te bewaren hebben, dat van levensbelang is voor de *gehele* Kerk! Deze inbreng voor het geheel van de Kerk kan dan pas vruchtbaar plaats vinden, wanneer de tijd ervoor rijp is. Zo lang men wel min of meer welwillend naar ons luistert, maar intussen een weg blijft gaan, die Kerk en volk steeds verder van het hart der Schriften verwijderd, moet men zich niet verbazen over een ons opgedrongen isolement.

Mogen wij nu eens vragen op welke punten men nu waarlijk geluisterd heeft naar de kritiek van de *Gereformeerde Gezindheid*? Wanneer er ergens geleden wordt aan de gang van zaken in de Kerk, dan is het zeker in deze Gezindheid. Niemand zal ontkennen, dat men in bepaalde raden en commissies niet hier en daar een Hervormd Gereformeerde man vraagt. Maar kan deze man daar geestelijk adem halen? Mag hij daar mede de principiële koers bepalen en het praktisch beleid uitzetten? Of moet hij meedoen, dat wil in de meeste gevallen zeggen zich voegen naar de bestaande gang van zaken, waartegen die man juist zulke grote bezwaren heeft. Gevoelt men dan niet, dat men dan tegen wil en dank in het isolement gedreven wordt? Het is, naar ik meen, Schriftuurlijk in een bepaalde tijd *alleen* te moeten staan. Daarvoor is soms meer moed en kracht nodig dan mee te doen. De kerkgeschiedenis is er om te bewijzen, dat een bepaald opgedrongen isolement, voor een volgend geslacht tot grote zegen kan zijn. In alle bescheidenheid maar ook in alle beslistheid zij gezegd dat wij in de huidige reorganisatie missen de onvoorwaardelijke wederkeer tot het Woord Gods. Bij dit alles zien wij tot op die God, die door de kracht van Zijn Woord en Geest door alles kan heen breken, maar nooit ongestraft laat, dat velerlei normen als modern levensgevoel, dynamiek van deze tijd, huidige cultuurfase, gesteld worden naast of boven Zijn Woord!

Meermalen wordt deze *Gereformeerde Gezindheid* verweten, dat zij geen *constructieve* oplossing voor het kerkelijk vraagstuk weet. Dit verwijt is volkomen ten onrechte. In de eerste plaats is dit een irreëel verwijt. Immers worden alle sleutelposities angstvallig in *Midden-Orthodoxe* handen gegeven en gehouden. Wanneer men een belangrijke plaats in handen geeft, dan gaat deze -zeldzame uitzonderingen daargelaten- naar de *Vrijzinnigheid*. Wanneer de keuze gemaakt moet worden tussen een *Vrijzinnige* en een man, behorend tot de *Gereformeerde Gezindheid*, dan valt de keus op een *Vrijzinnige*. Wie de benoemingen gedurende de laatste tijd vanuit de Synode gevolgd heeft, kan dit met de stukken aantonen. Wanneer men dus niet van plan is de *Gereformeerde Gezindheid* in haar doelstellingen serieus te nemen, naar de jaar en dag gegeven raad te luisteren, kan men moeilijk gaan verwijten, dat men geeft constructieve bijdrage heeft gegeven. Men heeft zichzelf daartoe de pas afgesneden!

Een ander vaak gehoord verwijt is, dat wij een ander *kerkbegrip* hebben. Wij vragen: Waarin wijkt ons kerkbegrip af van de Schrift en de belijdenis der Kerk? Is de Hervormde visie, die door velen als de Hervormde bij uitstek wordt gepropageerd wel zo Hervormd? Op al deze punten wreekt zich, dat men geen eenheid van belijden heeft op deze zo centrale zaken.

Is er dus enerzijds afbakening nodig tegenover de *Midden-Orthodoxie*, anderzijds is het niet minder nodig, dat deze ook plaats vindt tegenover die delen van de *Gereformeerde Gezindheid*, die hun verantwoordelijkheid meenden te moeten beleven door heen te gaan en die de spanning tussen de eenheid en de heiligheid van de Kerk niet langer konden verdragen. De Kerken van gereformeerde signatuur staan in de eerste plaats als een aanklacht tegen de Hervormde Kerk. Zij herinneren ons aan de ontrouw in de geslachten in het verleden en het heden! Wij hebben een grote *schuld* aan hen! Nog veel te weinig leeft het in onze Kerk hoe groot deze schuld wel is. Op onze Kerk rust de schuld van 1834 en -al ligt de situatie tijdens de Doleantie wat anders- ook van 1886. Wij hebben te beginnen met te belijden, dat wij deze mensen in de voorgeslachten hebben laten gaan. Daarom doet het ons pijn, wanneer de Hervormde Kerk de Kerken van Gereformeerde signatuur niet in de eerste plaats als haar schuld ziet, maar in vele van haar uitingen als Kerken, waartegen zij zich graag afzet. De samenwerking in allerlei verbanden wordt wel gezocht met allerlei Kerken die van remonstrants of vrijzinnige inslag of afkomst zijn, maar de hartelijkheid tegenover de Kerken van gereformeerde signatuur laat te wensen over. Dat daar tegenover staat, dat ook deze Kerken in vele opzichten tekort schieten, tegenover de Hervormde Kerk, moge waar zijn, maar is niet bepalend voor de weg van schuldbelijden, die ons past!

De Hervormde Kerk is in vele delen van ons vaderland bloedarm geworden ten gevolge van Afscheiding en Doleantie. Wij hebben de Kerken van gereformeerde signatuur nodig, willen wij uit het kerkelijk moeras komen. Omgekeerd hebben zij ons nodig, zullen zij uit de kerkelijke moeilijkheden komen, waarin zij terecht zijn gekomen. Daarom mogen wij ook van deze Kerken vragen, of zij niet alleen intens meeleven met hetgeen in de Hervormde Kerk gebeurt, maar of zij ook verstaan, dat het in de Hervormde Kerk om *hun* zaak gaat! Met andere woorden: Pijnen de wonden van de Hervormde Kerk ook na in hun hart? Het kerkelijk vraagstuk is een geestelijk vraagstuk bij uitnemendheid! Nooit kunnen wij het kerkelijk vraagstuk in al zijn diepten peilen, tenzij wij een *levend* lidmaat van Christus zijn geworden en de gemeenschap des geloofs hebben ervaren als een geweldige werkelijkheid met hen, die leden zijn van een Kerk van gereformeerde signatuur. Zo waarachtig Christus een en ongedeeld is, zo waarachtig zijn allen een, die in Hem geloven!

Daarom doet ons ook elke scheur pijn, die in de *Gereformeerde Gezindheid* wordt getrokken! Het is wel zeer farizees om bij elke nieuwe breuk in de *Gereformeerde Gezindheid* ons als Hervormden op de borst te slaan en te zeggen: Ziet u wel dat de Doleantie en Afscheiding repeterende breuken zijn? Want dan zouden wij weer het schuldvraagstuk wegwerken. Wel maakt het ons als *Gereformeerde Gezindheid* zeer ootmoedig, wanneer wij bij de brokstukken staan van de Hervormde of Gereformeerde Kerk in Nederland. Hier vinden wij de gevolgen van onze *gemeenschappelijke* zonde van ons veraf leven van de HEERE, van het zoek zijn of zoek raken van de persoonlijke godsvrucht, het tegenstaan, het bedroeven en het uitblussen van de Geest door onze persoonlijke, ambtelijke en kerkelijke zonden. Wie daarover de smart gevoelt, kan niet anders dan bij de HEERE aanhouden, dat Hij verzoening doe over de geweldige schuld, die wij *samen* gemaakt hebben en waarover wij ook *samen* in de schuld dienen te komen! Nogmaals, het kerkelijk vraagstuk is een geestelijk vraagstuk voor *allen*, die tot de Gereformeerde Gezindheid behoren!

Toch mogen wij, zonder ons te isoleren van het schuldvraagstuk wel vragen stellen aan de kerken van gereformeerde signatuur buiten de Hervormde Kerk. Is het waar gebleken, dat door de losmaking van de band met de Hervormde Kerk, het gelijksoortige naar elkaar is toegedreven? Is de gescheurdheid van de Kerk niet een zodanige ramp gebleken, dat wij ons wel diep te bezinnen hebben op de *eenheid* der Kerk ook (om dit woord te gebruiken) als instituut. De eenheid van het instituut is geen bijkomstigheid, die te verwaarlozen is. Deze les hebben wij allen hopelijk in deze eeuw wel geleerd. Niemand van ons kan buiten de eenheid der Kerk! Deze enigheid des waren geloofs vindt alleen haar voedingsbomen, haar bewaring, haar groei in de *organische verbondenheid* met Christus, met de Geest, met het Woord, met het sacrament, met het ambt, en -niet het minst- met alle de heiligen. Als deze innerlijke organische verbondenheid ook maar ergens gestoord wordt wreekt zich dit in al de delen van het Lichaam van Christus! Niemand kan op zichzelf staan! Het gefundeerd zijn *in Christus* brengt onmiddellijk mee het verbonden zijn met *elkander*! Daarom hebben zich de *Gereformeerde Gezindheid* om haar levens wil te onderzoeken, hoe het staat met haar verborgen leven met Christus haar Hoofd. Immers hoe inniger het leven met Hem is, des te meer zal de smart in eigen hart gevoeld worden.

Het wordt tijd dat wij nu een blik naar binnen gaan slaan. Hoe staat het met de *Gereformeerde Gezindheid* in de Hervormde Kerk? Allereerst mag met dankbaarheid geconstateerd worden, dat de *Gereformeerde Gezindheid* in de Hervormde Kerk, ondanks deze aderlatingen van 1834 en 1886, opnieuw is uitgegroeid. Hoevele malen is deze Kerk reeds doodverklaard? Bij het opmerken van de zegeningen hebben wij op geen enkele wijze in mensen of in menselijke activiteiten te roemen. Alles hier alleen aan Gods *genade* te danken! Zijn trouw over een vervallen Kerk is ook hierin merkbaar! De Hervormde Kerk is meermalen vergeleken met een oude knotwilg, die door mensen dood verklaard, telkens opnieuw een nieuwe twijg doet uitgroeien. Dit mag ons ook wel eens bemoedigen temidden van alle strijd en zorgen, ook vandaag. Immers, het kan niet ontkend worden, dat naarmate de leiding van de Kerk naar links afbuigt, het eenvoudige kerkvolk steeds meer gaat vragen naar een gereformeerde prediking. Telkens bereiken ons berichten uit allerlei plaatsen en streken van ons vaderland, waaruit blijkt, dat de vraag naar de gereformeerde prediking allerminst verstomt. Grote delen van de Betuwe, Schouwen en Duiveland, hier en daar in Zeeuws-Vlaanderen, gaan -alle tegenwerking ten spijt- vragen naar de gereformeerde prediking.

Hoe langer hoe meer blijkt, dat de gemeenten de leiding der Kerk niet in alles meer volgen. Ik denk hier aan de ontvangst van het voorstel der Generale Synode om alle ambten voor de vrouw open te stellen. Volgens de berichten hebben de classicale vergaderingen voor 3/4 ongunstig geadviseerd. Dat is verblijdend. Ook al is dit een verheuging met vreze, ook al weten wij, dat velen zeggen: nog niet, onze tijd moet nog komen, voorlopig zal onze Kerk hopelijk deze vernedering bespaard blijven, dat de ambten ingeruild worden voor diensten en de vrouw tot alle diensten wordt toegelaten. Verder wil ik wijzen op de benoeming van een conrector voor het seminarie. Ondanks het voorstel van het moderamen van de Synode om de vrijzinnige ds. De Jong te benoemen, stemde de helft min een op ds. Koolhaas van Amersfoort. Ook dit is een teken aan de wand voor de leiding der Kerk. Wij doen goed deze wolkjes als eens mans hand niet al te groot te maken en er voorlopig niet al te verstrekkende conclusies aan te verbinden, maar deze te signaleren kan ook zijn betekenis hebben.

Tegen deze achtergrond steekt het blijvend tekort aan predikanten in de *Gereformeerde Gezindheid* wel heel schril af. Dit predikantentekort is een van de meest aangelegen punten van deze tijd. De oorzaken daarvan zijn niet gemakkelijk aan te geven. Toch wil ik een poging doen. In de eerste plaats weegt het gewicht van het ambt zodanig in onze kringen, dat men gevoelt, dat men alleen predikant kan worden, als men roeping daartoe ontvangt. Het is niet mijn bedoeling om nu alles wat met de roeping tot het ambt samenhangt, te gaan behandelen. Wellicht kom ik hier op terug. In de tweede plaats wil ik wijzen op het gebrek aan biddende belangstelling. De Kerk des Heeren, juist in onze tijd is veel te weinig op de gemeente en op de Kerk in haar geheel ingesteld. De ontslapen ds. I. Kievit was gewoon tegen kinderen Gods te zeggen: Worstelt gij wel aan de Troon der genade voor de bediening des Woords? De Heere zegt immers: Bid dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders uitstote in Zijn oogst. Ook een kind Gods moet geestelijk wat te doen hebben. Rust roest ook in dit opzicht. Deze vermaning wil ik graag doorgeven aan allen, die het goede voor de Kerk des Heeren zoeken in deze tijd. In de derde plaats wil ik wijzen op de zuigkracht van de huidige bovendrijvende stroming in de Kerk. Het valt niet mee om immer met de nek te worden aangezien. Velen in onze Kerk beschouwen het Schriftgeloof der Reformatoren als een overwonnen standpunt. Dan is er behalve kennis van zaken ook genade nodig om staande te blijven aan de universiteiten en in het ambt. In de afgelopen tientallen van jaren hebben velen ons verlaten. Natuurlijk kunt u er op wijzen, dat sommigen van hen zijn teruggekeerd, maar daarmee is niet alles verklaard. Een van de klachten van hen, die heengingen naar andere richtingen, is: Wij vonden zo weinig beleving van de belijdenis onder de Hervormd Gereformeerden. Dit argument kan uiteraard nimmer dienst doen om de loslating van de Belijdenis goed te praten.

Immers, wanneer wij overtuigd zijn dat de Gereformeerde Belijdenis de Waarheid van Gods Woord het diepst vertolkt, dan blijven wij haar trouw, ook wanneer er aan de beleving van haar belijders veel of alles ontbreekt. Maar, en dit is voor ons het belangrijkste, hoe staat het met de beleving van de Belijdenis onder ons? In het bijzonder dringt deze vraag, wanneer de beleving blijkbaar zo weinig wervend is! Ook iemand, die zich van de rijke inhoud van de Belijdenis verwijderd heeft, kan ons wel eens een waarheid zeggen, die tot een diepgaand zelfonderzoek leidt en tot een heilzame verootmoediging brengt en een inleven van de verborgenheden van het Evangelie. Het is immer nuttig te beginnen bij *onze* schuld! Dan moet helaas gezegd worden, dat wij theologisch en kerkelijk niet in staat zijn geweest om alle gereformeerde studenten en predikanten vast te houden. Sommigen ervan haten ons en zijn in de Kerk onze meest verbeter tegenstanders. Als liefde -is het ooit liefde geweest?- verkeert in haat, dan is zij dubbel kwaad.

Als *Gereformeerde Gezindheid* doorstaan wij in de Hervormde Kerk van vandaag de zwaarste proef. Daarom is het van unieke betekenis, dat de open plaatsen in de Kerk zo snel mogelijk bezet worden. Daarom verheugt het ons zo buitengewoon, dat het aantal van de Gereformeerde studenten stijgt. De Gereformeerde Theologische Studentenvereniging Voetius heeft nog nooit zo'n groot aantal leden gehad. Zullen dit allen Gereformeerde predikanten worden? Dat is wel te hopen, maar niet te verwachten! Hier ligt een zo grote taak voor de gemeenten en voor de lidmaten, dat ik niet kan nalaten bij u aan te dringen op een voortdurend gebed aan de Troon der genade, opdat de Heere hen lere, onderwijze, beware en bovenal persoonlijk inleide in de verborgenheden van het Evangelie! Er kan nooit genoeg geworsteld worden voor God! Immers in deze aanstaande dienaren kan de grootste zegen verscholen liggen, maar ook de grootste vloek. Het bederf van het beste is tegelijkertijd het slechtste. Wanneer wij geestelijk de macht hebben aan Gods troon, zullen wij ook in staat zijn om deze jonge mensen geestelijk en theologisch vast te houden. Immers de godzaligheid is tot alle dingen nut, ook om de dienaren des Woords geestelijk te baren en voort te brengen.

Hoe is het *geestelijk* gehalte van de *Gereformeerde Gezindheid* in de Hervormde Kerk? Dat is geen gemakkelijke vraag! Zijn er in de Kerk reeds zoveel ontbindende factoren, hoeveel temeer in een groep, die meedeelt in het oordeel Gods, dat over de *gehele* Kerk gaat. Wel kunnen wij zeggen, dat deze *Gereformeerde Gezindheid* gepoogd heeft, de schat van de Reformatie en Nadere Reformatie te bewaren, onbesmet en onverkort. Of dit altijd gelukt is? Wie zou dit zonder meer durven beweren? Hoevele gebreken en eenzijdigheden kleven ook aan de prediking van de Hervormd Gereformeerden?

Laten we er enkele noemen. De *wedergeboorte* is nog al eens in tamelijk ver verband met de rechtvaardiging gepreekt, waardoor het heil in Christus niet altijd op zijn plaats kwam. Een diepgaande bezinning is gaande over de verhouding van wedergeboorte en rechtvaardiging, waaraan Tukker, Van de Linden, en Van Sliedregt zich wijden. *De verhouding Wet en Evangelie* houdt eveneens de hoofden en harten bezig. Vaak beweegt de prediking zich teveel rondom de vragen van de toe-eigening van het heil aan het zondaarshart en wordt de Schrift te weinig ontsloten. De omtrekken van het genadeverbond zijn niet altijd even helder en klaar. Over de gehele linie is een bezinning gaande, die hopelijk een belofte inhoudt voor de toekomst. Nee, niemand zal hierbij hoog van de toren blazen. In de belijdenis van de Kerk liggen nog hele stukken, die theologisch moeten worden doordacht en geestelijk worden verwerkt. Maar, en dit is het verschil met de andere groepen in onze Kerk, wanneer de *Gereformeerde Gezindheid* met de neus op de Heilige Schrift en de belijdenis der Kerk wordt gedrukt, dan is er direct de eerbied en hopelijk ook de bereidheid van de correctie.

De Nadere Reformatie wordt onder ons hoog gewaardeerd. Het is merkwaardig dat de oude schrijvers: Hellenbroek, Brakel, Van de Groe, Vermeer, Van de Kemp, Comrie, Smijtegeld, en anderen, altijd weer gelezen worden. Graag wil ik ook lezers van ons blad en inzonderheid onze jonge mensen op deze schatten in onze Vaderlandse Kerkgeschiedenis. In dit verband mag ik ook wel wijzen op de Schotten als Erskine, Gray, Cheyne, Manton, Boston, Flavel, en anderen. Laat van ons niet gelden wat iemand smalend opmerkte: Zij worden veel geprezen, maar weinig gelezen!

Persoonlijk heb ik veel gehad aan de Nadere Reformatie. Velen onder ons komen via de zogenaamde oude schrijvers tot de Reformatie: Luther, Calvijn, en anderen. Anderen maken een andere weg, zij komen eerst met de Reformatie in aanraking en dan met de oude schrijvers. Hoe dit ook zij, elk die wezenlijk gegrepen wordt door het hart der Reformatie, heeft weinig moeite om de bedoelingen der Nadere Reformatie te verstaan, omdat hij de Nadere Reformatie een uitgewerkte leer vindt van de Heilige Geest, die hij in de kern bij Calvijn reeds gevonden had. Daarom klinkt ons de verheffing van de Reformatie ten koste van de Nadere Reformatie altijd min of meer vals in de oren. Natuurlijk weten wij van verschillen tussen de Reformatie en de Nadere Reformatie, weten wij ook van verschuivingen in de theologie van de Nadere Reformatie. De uitlopers van de Nadere Reformatie hebben het getoond, dat de eenheid der dingen bij Calvijn verenigd is in de Nadere Reformatie. Met andere woorden: wat bij Calvijn nog gebundeld is, is in de na-reformatorische tijd meer en meer uiteen gegaan. Ook dit is een onderwerp apart. Maar met alle klem verwerpen wij de voorstelling van Dr. Gravemeyer als zou de Nadere Reformatie een Nadere Deformatie zijn, dat wil zeggen in plaats van een hoogtepunt een dieptepunt in de geschiedenis van de Kerk. Zeer graag willen wij blijven staan in de stroom van de Reformatie en de Nadere Reformatie. Wij kunnen niet meer zonder de Nadere Reformatie tot de Reformatie terug.

Goede wijn behoeft geen krans. De veel gesmade oude schrijvers handhaven zich door alle kritiek van mensen heen. Waarom? Wel, omdat in hun geschriften zoveel schatten verborgen zijn, die niemand dan tot zijn schade ongebruikt kan laten liggen! Onze vaders waren geestelijke internisten. Zij waren volkomen op de hoogte met de hoogten en diepten van het geestelijk leven, zij kenden de verborgen omgang met God in een diepte, die nu zeldzaam wordt aangetroffen. Zij gaven Bijbels gevulde preken, die in een verklaring van de Schrift de zielgesteldheden der mensen niet vergaten. Daarom moet ook vandaag met alle kracht worden opgewekt deze geschriften te lezen. Het is goud! Wordt er in onze gezinnen nog gelezen?

Op de *Gereformeerde Gezindheid* rust in onze tijd een grote taak. Wij moeten vooruit zien en ons de vraag stellen: Hoe ziet de Hervormde Kerk er over 25 jaar uit? In de eerste plaats zal het de vraag zijn, of wij nog nationaal en internationaal deze jaren krijgen. Wij hebben ons midden in de kerkelijke vragen immer voor ogen te houden dat de tijd reeds kort is en dat de Rechter voor de deur staat. In deze verwachting hebbe ook de bezinning van het kerkelijk vraagstuk te staan, in deze laatste ernst hebben wij ook de ontwikkeling in de Kerk en de wereld te zien. Maar als we nog 25 jaar krijgen: hoe ziet dan de Kerk eruit?

Mijns inziens zijn er de volgende mogelijkheden.

De *eerste* mogelijkheid is die van een conflict, waarvoor de brandstof reeds opgetast ligt. Wanneer de Kerk zich verder blijft ontwikkelen in een richting, die steeds verder van de Heilige Schrift en de Belijdenis der vaders afvoert, wanneer de ambtsdragers een ambtseed zouden moeten gaan afleggen op een leer die niet is naar de godzaligheid, dan zou dit conflict levensgroot voor ons staan. Zover is het Gode zij dank niet! Dat het voor de Gereformeerden moeilijk is onder deze kerkorde, onder deze hantering van de kerkorde beter gezegd te leven, is buiten kijf! Maar wij moeten de zaken van de kerkorde, hoe belangrijk ook, niet overspannen. Een kerkorde is immers te vergelijken met een jas, die al of niet prettig kan zitten, maar allermindst de persoon zelf uitmaakt. Zo maakt ook een kerkorde niet het wezen der Kerk uit. Zoals de Kerk Gods, zij het ook in banden onder het Algemeen Regelement van 1816-1950 geleefd heeft, zo leeft deze zelfde Kerk Gods ook onder deze kerkorde, zij het in spanningen voort. Natuurlijk kan een kerkorde ook zo alle leven af gaan snoeren, dat het er niet onder uit te houden is. Maar zover is het gelukkig niet en God beware ons ervoor, dat het ooit zover zou komen.

De *tweede* mogelijkheid is, dat het huidige plan van de leiding zodanig slaagt, dat de *Gereformeerde Gezindheid* zodanig in het eenheidsproces wordt opgenomen, dat het gereformeerd karakter van onze Kerk hoe langer hoe meer wordt uitgewist. Daartegen is zeer te waken! Of deze poging zal slagen is mijns inziens afhankelijk van het geestelijk gehalte van de Gereformeerde Gezindheid. Nee, niet het *getal* beslist, ook niet in de toekomst, maar het *geestelijk* gehalte! Zal er zodanige geloofskracht ook in de toekomst in deze *Gereformeerde Gezindheid* schuilen, dat de weg van afscheiding blijvend zal worden afgewezen en de weg van een valse eenheid, die ten koste van het Gereformeerd belijden gaat, eveneens zal worden onderkend en bestreden?